

Overzicht van de vogeltrek bij Gibraltar

James Clive Finlayson

Foto's van de schrijver.

1. Inleiding

De Rots van Gibraltar is circa 5 km lang en 800 m breed en ligt aan het oostelijk eind van de Straat, die zijn naam draagt. De ligging ervan aan het begin van de smalle straat, die de continenten Europa en Afrika scheidt en die de Atlantische Oceaan verbindt met de Middellandse Zee, maakt het tot een punt waar de trekwegen van grote aantallen vogels samenkomen. Het-klimaat van Gibraltar is kenmerkend voor dat van het westelijk Middellandse Zeegebied: lange, hete en droge zomers en vrij zachte en tamelijk natte winters.

De Rots zelf is een hoog oprijzend bergmassief van Jura-kalksteen met een hoogte van 424 meter. De oost- en de noordkant bestaan uit steile rotsen, die op vele plaatsen uit zee oprijzen, met vele grotten en richels. Deze worden als nestplaats gebruikt door Kuifaalscholvers, Slechtvalken, Kleine Torenvalken, Alpengierzwaluwen, Vale Gierzwaluwen en Blauwe Rotslijsters. Rotszwaluwen slapen er 's winters. De westkant bestaat uit begroeide glooiingen bedekt met olijfbomen en lage dennen. Deze glooiingen worden door vele trekvogels bezocht om bij te eten.

2. Trek van zweefvogels

De trek van stootvogels over de Straat heeft in het verleden vaak de aandacht getrokken en de redenen waarom zij daar samenkomen zijn uitvoerig besproken (Irby 1895, Lathbury 1970, Evans & Lathbury 1973, Bernis 1975, Finlayson e.a. 1976).

In het voorjaar en in het najaar kan men zweefvogels waarnemen, die in grote getale de Straat van Gibraltar oversteken, wanneer de wind uit het westen waait. De reden hiervoor is dat vooral de grotere zweefvogels gemakkelijk afdrijven met de wind en zich dus samentrekken bij het benedenwindse van de Straat. Men kan in het voorjaar en in het najaar grote groepen bij Gibraltar zien oversteken; het meest opvallend is het in september.

De voorjaarsverplaatsingen beginnen eind

februari, als de eerste groepjes Zwarte Wouwen laag op de Rots afvliegen na de oversteek van de Straat. Zweefvogels trekken bij duizenden naar het noorden vanaf maart tot eind mei, vooral Wespendienven, Zwarte Wouwen, Sperwers, Buizerden, Dwergarenden, Slangenarenden, Grauwe Kiekendienven, Bruine Kiekendienven en Aasgieren. De trek van de hoofdmacht van de Wespendienven in mei is bijzonder spectaculair, soms wel 7000 op één dag. Bovendien trekken dan ook, met tussenpozen, andere stootvogels door, in kleinere aantallen of in grote troepen. Daaronder zijn Visarenden, Haviken, Rode Wouwen, Blauwe Kiekendienven en Vale Gieren, die geregeld elk voorjaar doortrekken.

Tot dusver heb ik opzettelijk de valken niet genoemd, omdat zij zich niet beperken tot het oversteken van smalle stukken water, maar ook over de Middellandse Zee trekken (cf. Bannerman & Bannerman 1971, Beaman & Galea 1974). Ondanks dat vliegen Kleine Torenvalken en Torenvalken toch in zeer grote aantallen over Gibraltar en ook ziet men elk jaar kleine aantallen Slechtvalken en Boomvalken. Zeldzame valken, zoals de Lannervalk, Eleonora's Valk en zelfs de Roodpootvalk komen zo nu en dan over.

De najaarstrek duurt van eind juli tot eind oktober. Alle soorten, die in het voorjaar worden waargenomen, ziet men ook in deze periode, maar meestal in veel grotere aantallen. De trek van Zwarte Wouwen kan in

De ligging en de topografie maken de Rots van Gibraltar uniek in de ornithologische wereld.

Wespendief zuidwaarts vliegend, september 1973, Gibraltar.

augustus oplopen tot 7000 vogels per dag. De meest indrukwekkende troepen zijn die van de Wespendief en eind augustus, begin september vullen onafgebroken stromen van deze vogels de hemel. In deze periode heeft men meer dan 10.000 vogels per dag over Gibraltar zien trekken en per seizoen zijn er wel eens 45.000 stuks geteld.

De andere grote groep zweefvogels zijn de ooievaars. Ooievaars komen in duizenden bijeen om in beide seizoenen de Straat over te steken en al in december ziet men groepen tot wel 350 stuks, die over Gibraltar naar het noorden vliegen. Een verrassend groot aantal Zwarte Ooievaars maakt ook de overstek en de seizoentotalen lopen in de honderden (cf. Bernis 1975).

3. Trek van zeevogels

In de laatste jaren is het volkomen duidelijk geworden dat grote aantallen zeevogels, die in het Atlantische Oceaangebied broeden, door de Straat van Gibraltar gaan, van en naar hun overwinteringsgebied in de Middellandse Zee. Ook veel zeevogels die in het Middellandse Zeegebied broeden gebruiken de Straat, als zij van en naar hun overwinteringsgebieden voor de Atlantische kust van Afrika trekken. De pijlstormvogels behoren tot de talrijkste trekkers door de Straat. Grote aantallen Kuhls Pijlstormvogels trekken in augustus en september naar

de Atlantische Oceaan en keren in maart en april terug. Dan ziet men er wel 3000 per uur naar het oosten vliegen voorbij de Europa Punt. Noordse Pijlstormvogels zijn nog talrijker en men kan er zowel de Levantijnse als de Balearische ondersoort zien. Aan het eind van de zomer verzamelen zich ettelijke duizenden in de Baai van Gibraltar voor de rui.

Een van de talrijkste zeevogels, die langs Gibraltar trekken, is de Jan van Gent. Honderden en honderden vliegen er in oktober oostwaarts naar de Middellandse Zee en keren eind februari weer terug. Meeuwen en sterns zijn gedurende de trektijd goed vertegenwoordigd in Gibraltar. Kleine Mantelmeeuwen, Kokmeeuwen en Zilvermeeuwen zijn in grote getale aanwezig. Daar komen dan nog bij honderden Audouins Meeuwen, Zwartkopmeeuwen, Dwergmeeuwen en Drieteenmeeuwen.

Van de sterns komen Grote Stern, Visdief en Zwarte Stern het meeste voor. Bovendien kan men in kleinere aantallen allerlei andere soorten aantreffen, vooral Noordse Stern, Dwergstern, Bengaalse Stern, Koningsstern, Reuzenstern, Lachstern en Witwangstern. Grote en Kleine Jagers ziet men vaak pijlstormvogels en meeuwen achterna zitten. Sommige gaan de Middellandse Zee binnen, andere gaan door naar het zuiden langs de Atlantische kust van Marokko.

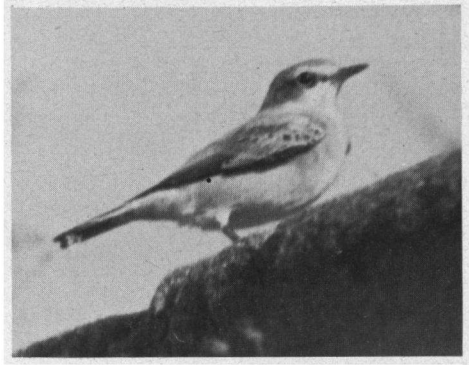
Ten slotte, wat de alken betreft, de Papegaaiduiker en de Alk overwinteren bij duizenden in de Middellandse Zee en zware trek vindt plaats door de Straat. Daarnaast kan men zeldzamer soorten tegenkomen, zoals de Grote Pijlstormvogel, de Grauwe Pijlstormvogel en de Middelste Jager. Zee-eenden zijn in de winter vrij geregelde gasten, zoals bijvoorbeeld de Zwarte Zeeëend en de Middelste Zaagbek.

De zeevogeltrek door de Straat vindt plaats van juni tot november en van februari tot mei. Bovendien worden verscheidene soorten ook vaak in grote getale gezien op andere tijden, vooral in de winter. De Europa Punt, het zuidelijkste punt van Gibraltar, is een uitstekende uitkijkpost voor deze verplaatsingen. Vooral bij ruw weer treft men daar geweldige concentraties van zeevogels aan.

4. Trek van landvogels

Miljoenen passeriformes en aanverwante landvogels steken over een breed front twee keer per jaar de Middellandse Zee over, van en naar hun Europese broedgebieden (Casement 1966, Moreau 1972). Door zijn ligging trekt Gibraltar een gemiddeld aantal van deze trekvogels aan, vooral wanneer Atlantische lage drukgebieden langstrekken; dan maken bewolking en regen dat duizenden vogels invallen en zich over de hele Rots verspreiden.

Jonge Zwarte Wouw op najaarstrek. Let op de nog niet gevorkte staart! Gibraltar, augustus 1973.

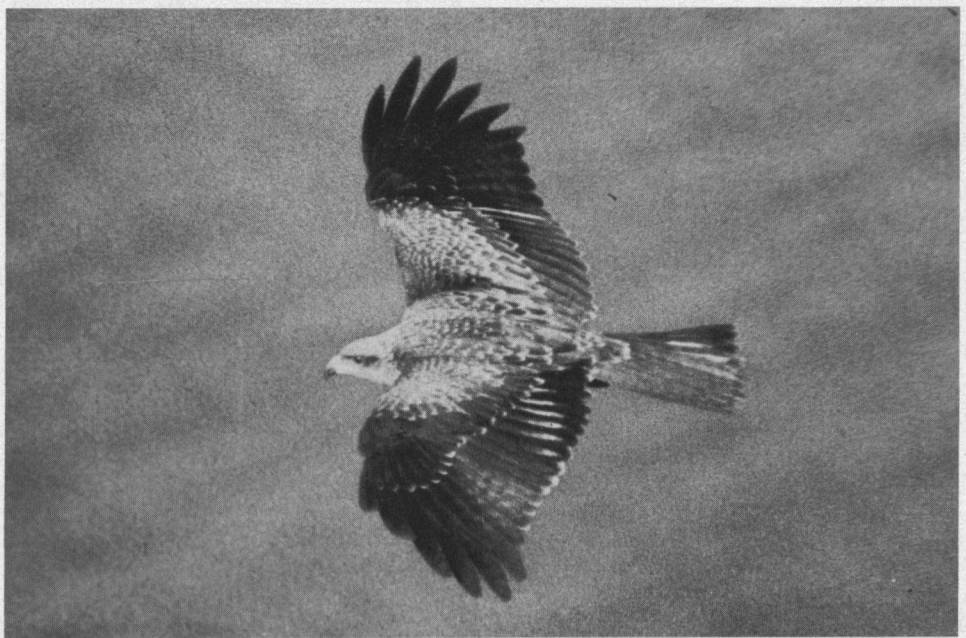

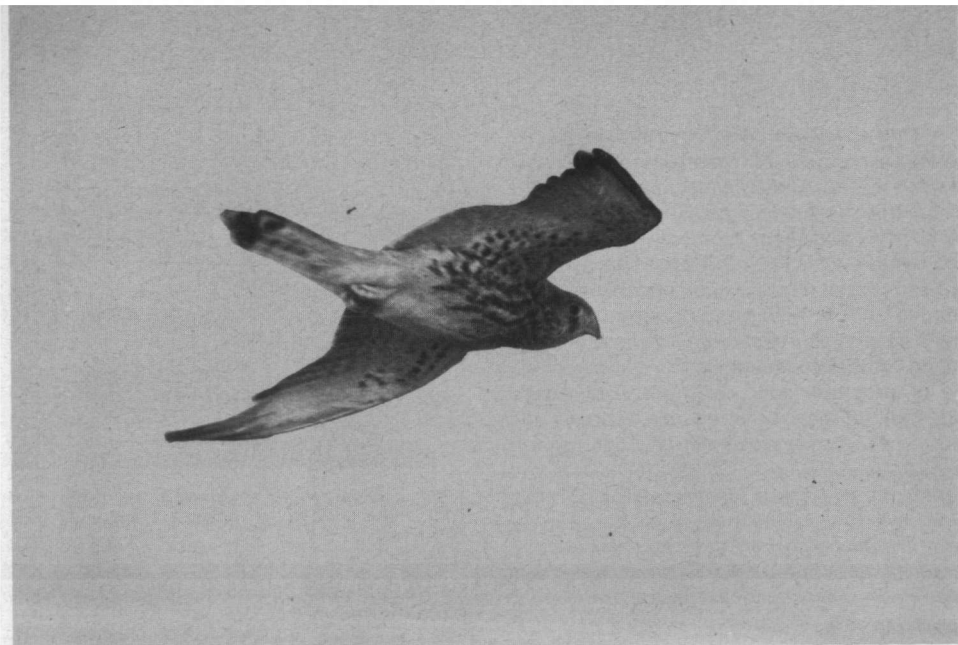
Wijfe Blonde Tapuit foerageert voordat de nachtelijke tocht wordt voortgezet, augustus 1973, Gibraltar.

De voornaamste soorten zijn te vinden in hieronder vermelde lijst.

Lijst van kleine en middelgrote landtrekvogels over Gibraltar:

Talrijk: Tortelduif, Nachtzwaluw, Moorse Nachtzwaluw, Gierzwaluw, Vale Gierzwaluw, Bijeneter, Hop, Kortteenleeuwerik, Kuifleeuwerik, Veldleeuwerik, Rotszwaluw, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Boompieper, Graspieper, Duinpieper, Gele Kwikstaart, Grote Gele Kwikstaart, Witte Kwikstaart, Roodkopklauwier, Waaierstaartrietzanger, Orpheusspotvogel, Tuinfluiter, Zwartkop, Grasmus, Baardgrasmus, Brilgrasmus, Fitis, Tjiftjaf, Bergfluitier, Bonte Vliegenvanger, Grauwe Vliegenvanger, Tapuit, Blonde Tapuit, Paapje, Roodborsttapuit, Gekraagde Roodstaart, Roodborst, Nachtegaal, Zanglijster, Vink, Europese Kanarie, Groenling, Sijs, Putter, Kneu, Grauwe Gors, Ortolaan.

Wijfjes Kleine Torenvalk nestelt op de rotsen, juli 1933, Gibraltar.

Regelmatige gast in klein aantal: Koekoek, Kuifkoekoek, Dwergooruil, Steenuil, Alpengierzwaluw, IJsvogel, Draaihals, Kleine Kortteenleeuwerik, Boomleeuwerik, Oeverzwaluw, Roodstuitzwaluw, Heggemus, Sprinkhaanrietzanger, Vale Spotvogel, Orpheusgrasmus, Rosse Waaiertaart, Vuurgoudhaan, Blauwborst, Beflijster, Koperwiek, Grote Lijster, Grijszors.

Onregelmatige gast: Klapekster, Wielewaal, Spreeuw, Provençaalse Grasmus, Rode Rotslijster, Boomkruiper.

Zeldzaam: Scharrelaar.

Dwaalgast: Houtduif, Groene Bijeneter, Rietzanger, Blyths Rietzanger, Grote Karekiet, Spotvogel, Braamsluiper, Sardijnse Grasmus, Fluitervogel, Goudhaan, Rotskruiper, Keep, Rietgors, Cirlegors.

Een groot deel van de vogels zijn nachttrekkers en zijn overdag goed waar te nemen, omdat zij voedsel zoeken voor de reis gedurende de volgende nacht. De gewoonte daarvan zijn Roodborsttapuiten, roodstaarten, vliegenvangers, zangers, lijsters en gorzen, die zich ophouden in de olijfbosjes. In de meer open steppe-gebieden treffen wij tapuiten, piepers en leeuweriken aan.

Grote aantallen trekkers komen overdag over, vooral Gierzwaluwen, die in juli soms aantallen van 10.000 per uur halen. Alle vijf soorten hirundines trekken geregeld en in grote aantallen door, vooral Boerenzwaluwen, Rotszwaluwen en Huiszwaluwen. Bijeneters komen in grote troepen door, van soms wel 200 stuks. Zij vliegen vaak zeer hoog. De vinkentrek over Gibraltar is spectaculair. Zij behoren tot de meest voorkomende vogels gedurende de trek. Het hoogtepunt van de trek ligt eind oktober en begin november, als honderdduizenden Putters, Kneuen, Europese Kanaries, Vinken en Groenlingen overdag over de Rots trekken.

Vooral in de herfst is de dagtrek soms zo groot, dat zij meer indruk maakt dan de trek van de majestueuze zweefvogels; miljoenen dagtrekkers moeten in die periode Gibraltar passeren.

5. Keuze van het voedselgebied

Hetgeen zeer opvallend is bij de vogeltrek in Gibraltar, is de trouw die vele trekkers tonen ten opzichte van gebieden, die overeenkomen met hun natuurlijke woongebieden gedurende het grootste deel van het jaar. Gedurende slecht weer strijken de vogels bijna overal neer, zelfs, in de stad, maar zodra het weer opklaart, verdwijnen zij en zoeken meer geschikte gebieden op. Dit verklaart ongetwijfeld waarom bepaalde soorten of families, die in het gebied van Gibraltar veelvuldig voorkomen, op de Rots zelf ontbreken. Rietzangers zijn een sprekend voorbeeld. Alleen de Kleine Karekiet en de Sprinkhaanrietzanger komen regelmatig op de Rots voor en wel in droog struikgewas. Het schijnen de enige twee soorten te zijn die gewoonlijk in zulke droge gebieden voorkomen (Catchpole 1972, 1974, Moreau 1972). De andere soorten, die meer aan water gebonden zijn, ontbreken vrijwel geheel.

Nog opvallender is het ontbreken van waaden watervogels, die elders in het gebied van Gibraltar veelvuldig voorkomen. Gibraltar heeft een zeer beperkte rotsachtige kustlijn en geen zoetwatergebieden; het ontbreken van deze vogels is dus niet zo verbazingwekkend.

In dit korte artikel hoop ik een overzicht gegeven te hebben van de voornaamste kenmerken van de vogeltrek over dit miniatuurschiereiland. De ligging en de topografie maken het uniek in de ornithologische we-

reld. Als ik erin geslaagd ben de aandacht te vestigen op de indrukwekkende uiting van het trekverschijnsel op deze noordelijke Pilaar van Hercules, dan heeft mijn artikel zijn doel bereikt.

- Dr. James Clive Finlayson, 19 Warspite House, Varyl Begg Estate, Gibraltar (verbonden aan het Edward Grey Institute of Field Ornithology, South Parks Road, Oxford OX1 3PS, Engeland).
vertaling: dr. J. de Lange.

LITTERATUUR:

- Bannerman, D. A. & Bannerman, W. M. (1971):** Handbook of the birds of Cyprus and migrants of the Middle East. Edinburgh.
- Beaman, M. & C. Galea (1974):** The visible migration of raptors over the Maltese islands. *Ibis* 116: 419-431.
- Bernis, F. (1975):** Migracion de Falconiformes y Ciconia spp. por Gibraltar - II Analisis descriptivo del verano-otono, 1972. *Ardeola*.
- Bernis, F. (1975):** Migracion de Falconiformes y Ciconia spp. por Gibraltar IV. Avance sobre recuentos en el verano-otono, 1974. *Ardeola* Volumen Especial.
- Casement, M. B. (1966):** Migration across the Mediterranean observed by radar. *Ibis* 108: 461-491.
- Catchpole, C. (1972):** A comparative study of territory in the Reed Warbler and Sedge Warbler. *J. Zool., Lond.* 166: 213-231.
- Catchpole, C. (1974):** Habitat selection and breeding success in the Reed Warbler (*Acrocephalus scirpaceus*). *J. Anim. Ecol.* 43: 363-383.
- Evans, P. R. & Lathbury, G. W. (1973):** Raptor migration across the Straits of Gibraltar. *Ibis* 115: 572-585.
- Finlayson, J. C., E. F. J. Garcia, M. A. Mosquera & W. R. P. Bourne (1976):** Raptor Migration across the Strait of Gibraltar. *British Birds* 69: 77-87.
- Irby, L. H. (1895):** The ornithology of the Straits of Gibraltar. London: Taylor and Francis.
- Lathbury, G. (1970):** A review of the birds of Gibraltar and its surrounding waters. *Ibis* 112: 25-43.
- Moreau, R. E. (1972):** The Palearctic-African Bird Migration Systems. London-New York.

Stootvogel-opnamen gezocht

Voor de samenstelling van een boek over trekvogels worden met grote spoed dia's en zwart-wit foto's gezocht van grote troepen overtrekkende ooievaars, stootvogels en dergelijke over de Bosporus, bij Gibraltar e.d. Ook close-up vliegbeeldopnamen van wouwen, Wespendienven en andere stootvogels worden gezocht. Men gelieve zich per omgaande in verbinding te stellen met de redactie zodat van eventuele opnamen nog gebruik kan worden gemaakt.

Aardige naam voor Boerenzwaluw

In uw bespreking van het boekje 'The Migration of the Swallow' jrg. 23 (4), pag. 180 spreekt u over 'de zo geliefde Boerenzwaluw'. Naar aanleiding daarvan het volgende: Twee jaar geleden heb ik een familiebezoek gebracht in Tasmanië, drie maanden lang, en ik heb daar veel 'gevogeld'. De Boerenzwaluw komt daar ook voor. Tot mijn verrassing heet hij daar 'Welcome Swallow'. Ik vond het leuk te ervaren dat dit vogeltje ook bij onze tegenvoeters geliefd is. Een nog vriendelijker naam zou ik moeilijk kunnen bedenken.

- Mr. D. Mooij, Geertezoom 21, Koog aan de Zaan.

Jeugd-vogelgids

Er bestaan veel vogelgidsen, maar nauwelijks zijn er die kinderen van 8 jaar en ouder op weg kunnen helpen de meest opvallende vogelsoorten te leren herkennen. Zo'n ingewikkelde uitgebreide gids is dan minder geschikt en dan zal deze jeugd-vogelgids in

een behoefte voorzien. In de loop van één jaar zou een kind best het grootste deel van deze 68 behandelde vogelsoorten kunnen leren kennen. Ja, elke zwartwit afbeelding zou kunnen worden ingekleurd als men daarmee uitgebreid heeft kennisgemaakt. Naast elke pentekening staat wat over de karakteristieke gedragingen beschreven, verder het uiterlijk, er op gelijkende vogelsoorten, geluid en voedsel. Op twee kleurenplaten heeft Kees de Kieffe alle behandelde soorten ook nog in kleur aangegeven. Jammer dat niet wat meer gebruik is gemaakt van de beschikbare ruimte om er aanvullende recentere bijzonderheden bij te vermelden en het alleen bij de algemene 'gegevens' is gebleven.

Jaap Loohuis: Jeugd-vogelgids. 168 pag., pentekeningen en kleurenplaten van Kees de Kieffe, 8 foto's van Jan van de Kam (1976). Uitg. Ploegsma, Amsterdam. Prijs f 9,90.

Die Hausrotschwanz

In het begin van deze eeuw was de Zwarte Roodstaart in ons land nog een vrij zeldzame vogel. Zij hebben zich gaandeweg naar het westen uitgebreid. De rotsbewoner van oorsprong heeft zich pas eerst later aangepast aan de menselijke nederzettingen. Hier en daar overlappen de biotopen van de Zwarte en de Gekraagde Roodstaart elkaar. De gegevens, die de schrijver verzameld heeft, geven een goede en interessante weergave van de Zwarte Roodstaart.

Heinz Menzel: Der Hausrotschwanz. 84 pag., 36 afb. (1976). Die Neue Brehm-Bücherei nr. 475. Uitg. A. Ziemsen Verlag, Wittenberg. Prijs DM 6,80.